21/09/2020

Др Васиљ Јововић: Свети Василије у црногорској штампи (1835-1918)

ЋОРОВИЋЕВИ СУСРЕТИ – 22. међународни научни скуп историчара „Осам вијекова Светосавља у Херцеговини“ у организацији СПКД „ПРОСВЈЕТА“
Гацко 18. септембар 2020. године

др Васиљ Јововић
Богословија „Свети Петар Цетињски“

СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ОСТРОШКИ
У ЦРНОГОРСКОЈ ШТАМПИ (1835-1918)

У штампи која је излазила на простору данашње Црне Горе у периоду од појаве прве периодичне публикације, алманаха „Грлица“ 1835. године, до краја Првог свјетског рата 1918. године, објављен је велики број текстова о Светом Василију. Црна Гора је у том периоду прошла кроз период теократске владавине Његошевог времена, Књажевине / Краљевине Црне Горе, да би од 1918. године ушла у састав Краљевине СХС / Југославије, као и сусједна Бока Которска која је до 1918. године била у склопу Аустрије / Аустро-Угарске.

Писање у штампи наређеног периода исказивало је у великој мјери став владајуће елите, као и народа. Владарска идеологија Петровића Његоша његовала је традиције српске средњовјековне државе Немањића и култ Светог Саве. У текстовима о Светом Василију писано је о његовом животу, дјелатности, светости. У текстовима је указивано на широку распрострањеност култа и велики значај Светог Василија у историји српског народа и српске православне цркве. Аутори текстова су били махом школовани свештеници, али и други научни посленици. Свети Василије био је адекватно заступљен у школским програмима и уџбеницима наређеног периода, као и у бројним монографским публикацијама и историјама о Црној Гори. Светом Василију посвећени су бројни храмови изграђени или обновљени у наређеном периоду.

Као што бесједи митрополит Амфилохије:„... Острошке греде постале наша гора Синај на којој нам Бог, као некада Моисију на Синају, открива своје Име и своје лице. И заиста, у богочовјечанској личности Св. Василија Острошког потврђује се древна истина: „Покажи нам твога човјека да ти покажем мога Бога“. Ко доживи Свеца Острошког, у њему и преко њега му се открива и јавља сам Бог.“

Писање у црногорској штампи одражавало је дубоко укорјењену традицију и светачки култ Светог Василија Острошког у тадашњој Црној Гори, под династијом Петровића, и подручјима у њеном окружењу. Поред историјских текстова, највише се писало о чудима Светог Василија, празницима у његову част, манастиру Острогу, и то у часописима: Гласу Црногорца (Цетиње, 1873-1915 и Неји, 1917-1922), Просвјети (Цетиње, 1889-1901), Дану (Цетиње, 1911-1912), Књижевном листу (Цетиње, 1901-1902), Новој Зети (Цетиње, 1889-1891), Оногошту (Никшић, 1899-1900), Невесињу (Никшић, 1898-1899) и другим. Главни политички циљ свих владика и господара из владалачке куће Петровића Његоша, који су његовали традиције српске средњовјековне државе, био је ослобођење и уједињење цијелог српског народа у једну државу. У том контексту је сагледаван и његован култ Светог Василија Острошког и писано о њему у периодичним и другим публикацијама.

Свети Василије Острошки рођен је 1610. године у селу Мркоњићу, у Попову пољу, у Херцеговини, као Стојан Новаковић. Учио је школу у манастиру Завали, код стрица јермонаха Серафима. У Требињском манастиру (Тврдошу) се закалуђерио добивши монашко име Василије. Једно вријеме је боравио у Цетињском манастиру код црногорског митрополита Мардарија. У манастиру Тврдош је произведен у чин архимандрита. Боравио је на Светој Гори око годину дана. По повратку из Русије постао је митрополит западног дијела Херцеговине (1639) у вријеме српског патријарха Пајсија Јањевца. Године

1651. прелази у никшићки крај и преузима источнохерцеговачку митрополију синђелијом патријарха Гаврила. Од 1654. године Василије се помиње као митрополит обје херцеговачке епархије (источне и западне). Једно вријеме је након Тврдоша, био у Попима код Оногошта (данашњи Никшић) од 1651. године, а затим у манастиру Острог. Упокојио се 29. априла (12. маја) 1671. године и сахрањен је у горњем манастиру Острог. Био је противник уније, заштитник православља и организатор ослободилачке борбе против Турака.
Протођакон Филип Радићевић писао је у часопису Просвјета о Светом Василију, на основу казивања јеромонаха и јефимера Острошког манастира оца Мојсија Анђића. Радићевић је 1860. године посјетио манастир Острог или како га он назива „Српску ћабу“ и ту је чуо од оца Мојсија да је у манастиру постојала једна стара црквена књига на којој је била биљешка о светитељевом животу, али је књига страдала 1853. године за вријеме напада Омер паше.
Наводећи да је манастир Острог са Св. Василијем једна од највећих српских светиња, пред чијим се ћивотом окупља на хиљаде људи годишње, понајвише из Херцеговине, Радичевић износи податке из светитељевог живота. Радичевић у тексту прилаже текст синђелије, којом патријарх Гаврило уздиже Василија у ранг архиепископа, која се чува у манастиру Острог. Филип Радичевић наводи територије које су улазиле у састав епархије коју је држао митрополит Василије, и то: Никшићки округ, Колашиновиће, Фочу, Пљевља, Морачу и све што спада у кадилук Пријепољски.
При писању текста о светитељу протођакон Филип Радичевић се увелико користио народном приповјетком „Свети Василије Острошки“, коју је прибиљежио и Вук Стефановић Караџић, према казивању острошког архимандрита Никодима Раичевића, и објавио у Бечу 1857. године у књизи „Примјери српско-словенског језика“.
Исцрпан текст о Светом Василију Острошком написао је у књижевном часопису Дан Леонтије Нинковић док је био настојатељ манастира Острог. Нинковић наводи да је посебну пажњу поклонио старој острошкој књизи — (протоколу) тзв. „Мали општи лист“, коју су острошки калуђери носили по Црној Гори, Херцеговини, Босни и Боки, ради уписивања добровољних прилога за мананастир Острог, у току XVIII вијека, и у коју су настојатељи уписивали куповине земаља за манастир Острог од године 1740—1852.
Свети Василије Острошки је један од најпоштованијих светитеља у српској цркви. Када су мошти Светог Василија извађене из земље народ је почео да га прославља као светитеља.
За вријеме боравка српског патријарха Василија Јовановића Бркића (1763-1765) у Црној Гори 1768. године, патријарх је између осталога боравио и око

шест мјесеци у манастиру Острог и за то вријеме написао Службу Светом Василију у којој је изнио његове особине, користећи податке из житија. Служба је интонирана дубоким доживљајем, непосредно и узвишено исказана, са великим присуством инструмената црквене поезије. Патријарх Василије истиче Свечеву склоност подвижништву, поредећи га са Светим Симеоном и Светим Савом.

У црногорској штампи доста је писано о чудима Светог Василија. Свједочанства о чудесним исцјељењима под Острогом, објављивана су понајвише у часопису Просвјета. Један број свједочанстава записао је Илија Златичанин. Протођакон Филип Радичевић објавио је у Просвјети неколико свједочанстава о чудесима Светог Василија. Важан документ у коме су забиљежена свједочанства о исцјелитељским моћима светитеља је документ „Чудотворна дјела Светога Василија, Острошког чудотворца“. Документ је саставио Михаило Л. Поповић по налогу краља Николе I Петровића, вјероватно према старијим записима.

Муслимани су такође посјећивали манастир Острог и долазили на поклоњење Светом Василију што казују архимандрит Нићифор Дучић и протођакон Филип Радичевић.

У XIX вијеку аустријске власти нијесу издавале пасоше поклоницима из Босне и Херцеговине из разлога тога што је култ Светог Василија био велика сметња остварењу њихових политичких планова. Такође су аустријанци многе поклонике по повратку из Острога затварали у тамнице и логоре.

Мошти Светог Василија су неколико пута склањане пред надирањем турске војске (1714, 1852, 1877).

Етномузиколог Лудвиг Куба који је почетком 90-тих година XIX вијека боравио у Црној Гори, са намјером сакупљања народних пјесама, наводи да је манастир Острог са гробом Светом Василија „словенски Јерусалим“, који неколико пута годишње окупља око 20-30.000 ходочасника из Црне Горе, Далмације, Херцеговине, Босне, из Старе Србије, и то не само православце већ и Турке и Цигане.

Руски кнез Димитриј Голицин је записао: „У Острогу се осјећа дубина религиозно-контемплативног расположења које влада у оној дивној обитељи. У таквом расположењу треба да се осјети духовна срећа и прави мир... У своме животу нијесам знао за јача религиозна осјећања него онаква каква сам доживио пред кивотом св. Василија“.

Колико је била јака традиција српске средњовјековне државе и светородне династије Немањића у Црној Гори и Херцеговини, указује и традиција која говори о Светом Сави као првом становнику Острошких пећина, послије кога се овдје настанио Свети Василије.

Прота Васо Ивошевић је превео Службу на српски језик и написао Акатист Светом Василију. Свети Василије се празнује 12. маја (29. априла по јулијанском календару). Седмица од Ђурђевдана до Васиљдана (од 6. до 12. маја) у којој се пости, народ назива „Недељом Светог Оца Василија“. Сабори се одржавају о Духовима, Петровдану, Илиндану, Великој Госпојини и о празнику Светог.

О Светом Василију Острошком и манастиру Острог писало се и у оновременој иностраној штампи. Светозар Ћоровић је писао у Босанској вили (Мостар 1898) са свечаности под Острогом.

Књаз Никола је подигао више храмова посвећених Светом Василију: цркву више Рибњака код Бара, храм на планини Синьавини, у Никшићу саборни храм, у знак вјечите благодарности што је својим светим духом кријепио срца храбрих црногораца и херцеговаца приликом похода Сулејман паше на Црну Гору и „девет крвавих острошких дана“. Саборни храм у Никшићу, подигнут руском помоћу, освјештан је 1900. године, и у њему се налазе уклесана имена погинулих Црногораца и Херцеговаца у рату 1876-1878. године.

Манастир Острог је од 1878. године био сједиште Захумско-рашке епархије све до њеног преношења у Никшић. Први епископ ове епархије био је Висарион Љубиша дотадашњи архимандрит Цетињског манастира, а наслиједио га је Митрофан Бан (1882-1884), обојица потоњи митрополити Црногорски. Једно вријеме није биран захумско-рашки епископ, а од 1908. године епископ је Кирило Митровић (до 1920). У манастиру Острогу 1712. године постојала је школа, а касније школске 1873/74. тамо је са Цетиња пресељена Богословија, која се већ наредне године поново вратила на Цетиње.

Свети Василије Острошки славио се у XIX и почетком XX вијека као највећи чудотворац не само у Црној Гори већ и у другим крајевима. Његове мошти у манастиру Острог походиле су годишње десетине хиљада ходочасника из Црне Горе, Боке Которске, Албаније, Херцеговине, Босне, Србије, Старе Србије и других мјеста. Поред православаца долазили су и многи муслимани и католици. Посебну пажњу Светитељу и манастиру Острог поклањала је владалачка кућа Петровића Његоша. Брига о моштима Светог Василија имала је духовну, моралну и националну обавезу. Његов светачки култ, поређен са култом Светог Саве, нашао је одраза и у књижевности.

mitropolija.com